

Osztályozás

Tárgy

384

Hely

Idő

"1961"

Személy

Helyszám

Közismert, hogy az elmúlt fél évszázad egyoldalú fejlődése következtében olyan ipart örököltünk a kapitalizmustól, amelynek 46 százaléka — a mai állami ipart tekintve pedig csaknem 54 százaléka — Budapesten összpontosult. Ezenkívül csak egyes nyersanyagforrásokkal rendelkező területek kitermelőipara fejlődött nagyobb mértékben.

A főváros környékét fejlesztették

Mindennek káros következményei anynyira nyilvánvalóak, hogy gazdaságfejlesztési programjainkban kezdettől fogva fontos célkitűzésként szerepelt központosított iparunk fokozatos decentralizálása, a vidék iparosítása. Az erre irányuló nagy erőfeszítések kezdeti eredményeit mutatja, hogy az elmúlt évtizedben Budapesten, valamint Budapest és környékén (Budapest és Pest megye) fokozatosan csökkent az állami iparban dolgozók aránya (az állami iparban foglalkoztatottak összlétszámához viszonyítva).

	1949	1953	1957	1958	1959
Budapesten	53,9	49,5	45,7	45,6	44,8
Budapest és környékén	55,4	53,1	49,7	49,7	49,2
A vidéki iparban	44,6	46,9	50,3	50,3	50,8
Összes ipari dolgozók	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Szembetűnő azonban, hogy amíg a szocialista iparosítás első éveiben a vidéki állami iparban foglalkoztatottak számának évi növekedése még meghaladta az 1 százalékot, az utóbbi években már a fél százalékot sem érte el. Továbbá az adatok szerint az ipar vidékre telepítése a valóságban csak részben jelentette azt, hogy a mezőgazdasági jellegű területeket iparosítottuk, nagyobb részben a Budapestet övező körzetben fejlesztettük az ipart. Amíg a budapesti állami iparban dolgozók részaránya tíz év alatt 9 százalékkal csökkent, addig Budapest és környékének együttes részesezése már csak 6 százalékkal kisebb most, mint 10 évvel ezelőtt volt.

Tegyük hozzá ehhez mindjárt, hogy miközben az állami iparban jelentős lépéseket tettünk a vidék iparosítására, az egyidejűleg végrehajtott társadalmi-gazdasági átszervezés ezzel ellentétes folyamatot indított meg. Az állami ipar fejlődésével párhuzamosan gyorsan csökkent a területileg viszonylag egyenletesen megoszló kisipari dolgozók száma. Az ipar társadalmi átszervezése, a szocialista nagyipari termelés gyors fejlesztése e kisipari dolgozók jelentős részét a gyár-*ipar az adott helyen vidéken felszívta*. E folyamat hatása nagyobb volt, mint a vidéki állami ipar fejlesztésének eredményei. Így történhetett, hogy az egész iparban (állami ipar, tanácsi ipar, szövetkezeti és magánkisipar) foglalkoztatottak számát tekintve Budapest és környékének korábbi súlya 1949 óta némiképpen még emelkedett is (46 százalékról 48,1 százalékra).

Az állami iparban foglalkoztatottak területi megoszlásának arányai mellett figyelembe kell venni a vidéki állami ipari dolgozók abszolút számának változását is. 1949-ben alig 250 ezer ember dolgozott vidéken az állami iparban. 1959 végére számuk már csaknem 600 ezer főre emelkedett. Jelenleg tehát többen dolgoznak a vidéki állami iparban, mint 10 évvel ezelőtt az egész gyár-*iparban*. Egy évtizeddel korábban az alföldi és déldunántúli mezőgazdasági jellegű megyékben alig 70 ezer embert foglalkoztatott a gyár-*ipar*. Most az ennek megfelelő állami ipari dolgozók száma meghaladja a 150

ezer főt. Ezek a számok mutatják, hogy a vidék iparosítására hozott határozatok és azok végrehajtására irányuló erőfeszítések nem voltak eredménytelenek. Csak-hogy erőfeszítéseink nem voltak elegendők; nem tudtuk érdemlegesen változtatni állami iparunk korábbi, egészségtelen centralizált helyzetén.

Lassító és akadályozó tényezők

Joggal merülhet fel ezek után a kérdés, hogy ipartelepítési politikánk érvényesülését milyen tényezők, lassítók vagy akadályozták. Az első és legfontosabb ok az volt, hogy az ipari kapacitások bővítésére vonatkozó számítások szerint a meglévő — és nagyobb részt Bu-

dapesten működő — ipari üzemek bővítése vagy rekonstrukciója sokkal gazdaságosabbnak és népgazdaságilag előnyösebbnek látszott, mint új üzemek vidéki telepítése. Ezek a számítások azonban — az esetek nagy részében — azért mutatták ezt a képet, mert csak az ipari termelést közvetlenül szolgáló beruházásokra vonatkoztak és figyelmen kívül hagyták az ehhez kapcsolódó, kommunális beruházások költségeit. Az újabbán végzett számítások azt mutatták, hogy az új budapesti ipari munkahelyekhez kapcsolódó kommunális beruházások (lakás, világítás, víz, gáz stb.) költsége sok esetben jóval nagyobb, mint a közvetlen ipari beruházásé.

Számos egyéb, szubjektív tényező is gyengítette a vidéki ipartelepítésre irányuló erőfeszítéseket. Így a minisztériumok az irányítás, a kutatás speciális szakmai igényeire hivatkozva általában ragaszkodtak ahhoz, hogy az új üzemeket is Budapesten létesítsék. Az érvek között szerepelt az is, hogy vidéken nincsen kellő számban megfelelő képzettségű szakember. Ismeretes azonban, hogy ezek a problémák az ipar gyors fejlődése, illetőleg az emögött elmaradó szakképzés következtében Budapesten is felmerültek, sőt a szakmunkás-helyzet jobb volt és részben ma is jobb egyes vidéki városokban, mint Budapesten.

Az ilyen és hasonló érvek és számítások — a tapasztalatok szerint — sok esetben érvényesültek, elsősorban beruházási politikánk és munkaerőgazdálkodásunk hibái, valamint a viszonylagosan elmaradott területi tervezésünk miatt. Ennek hatását az olyan kirívó esetek mutatják, mint például az, hogy az ország első új bányagépgyárát Budapest határában építettük fel az 1950-es évek elején, vagy hogy 1953 és 1958 között a vidékre telepíthető ipari beruházásoknak alig egyhatede jutott az ország népességének és területének nagyobb részét magába foglaló 11 iparilag elmaradott megyére.

Határozottabb intézkedésekre lesz szükség

Ha a jövőben változtatni akarunk a múltbeli és jórészt ma is fenálló egészségtelen helyzeten, nem kis erőfeszítéseket kell tennünk. Csak a mélyen megalapozott és a távolabbi jövő követelményeit figyelembe vevő közgazdasági, területi szemlélet alapján várhatunk kelendő eredményeket. Ehhez nagy segítséget nyújt annak az új öt éves tervnek az MSZMP VII. kongresszusán elfogadott irányelvei és az ipartelepítéssel kapcsolatos 1960. évi párt- és kormányhatározat. Ennek megfelelően a második öt éves terv új ipari létesítményei mind vidéken épülnek fel, bár ezek közül a két legnagyobb: a váci cementmű és a százhalombattai erőmű és olajfinomító Budapest közelében. Nem szabad azonban megelégednünk arról, hogy a második öt éves terv az ipari ter-

Budapestre vonatkozó ujságcikkek		Osztályozás	
		Tárgy	384
Szerző: <i>Köszegi László — Timár János:</i>		Hely	
Cím: <i>A vidék iparfejlesztése.</i>		Idő	"1961"
Forrás: <i>Függetl.</i>		Személy	
(Hely)		Helyszám	
		(Idő)	1961. jún. 31.
		(Köt. v. füz.)	(Oldal)

melés nagyarányú bővítését írja elő —, de elsősorban a tartalékok minél teljesebb kihasználása, a működő üzemek korszerűsítése és bővítése, az átlagos műszakszám növelése útján. Az átlagosnál jobban tervezik növelni a gépipar termelését, amely egész iparunk legjobban koncentrált ágazatai közé tartozik. Gazdaságvezetésünknek tehát a korábbiaknál sokkal határozottabb törekvése szükséges a vidéki iparfejlesztés megoldására.

Az ötéves terv előirányzatai azonban még nem teszik lehetővé, hogy a következő években gyökeres változás történjék ipari termelésünk decentralizálásában. A meglévő kapacitások bővítésének és jobb kihasználásának létszámnövelő hatása ugyanis — az ezt ellensúlyozó intézkedések nélkül — elsősorban Budapest és környékének részesedését növeli az ország ipari termelésében, illetve dolgozólétszámában.

A második ötéves terv most folyó részletes kidolgozása lehetőséget ad e problémák alapos vizsgálatára. Ennek során fontos feladat a közeljövőben szükségesnek látszó intézkedések összehangolása a távolabbi jövő szempontjából helyes követelményekkel. Célravezető és eredményes lehet, ha a termelés és a termelékenység növelését szolgáló különböző iparpolitikai intézkedéseket nemcsak az ipar ágazati, műszaki szempontjai alapján, hanem a területi tervezés követelményei szempontjából is vizsgálat alá vennék. Célszerűnek és lehetségesnek látszik például, hogy a budapesti iparban az átlagosnál nagyobb teret kapjon az élő munkát megtakarító műszaki fejlesztés a meglévő kapacitások intenzív kihasználásának fokozása, míg vidéken a műszakszám átlagos növelésével (a kapacitások extenzív kihasználásának növelésével) történő termelés-bővítés. Az ilyen és a hasonló intézkedések eredményességének előfeltétele azonban, hogy a korábbiaknál határozottabban érvényesítsük iparpolitikánkban és beruházásainknál a népgazdasági szintű közgazdasági és a területi szemléletet.

Mindezek mellett a probléma gyökeres megoldását csak hosszabb időszakban, a most kidolgozás alatt álló húszéves népgazdaságfejlesztési és ezen alapuló területfejlesztési, ipartelepítési tervek keretében lehet és kell előirányozni.

Köszegi László dr. — Timár János